

Genre luovana muotona ja verkkoproosa

Julkaistu teoksessa *LUOVA LAJI, näkökulmia kirjoittamisen tutkimukseen* (2008) toim. Juri Joensuu ym. Atena-kustannus.

Risto Niemi-Pynttari

Missä mielessä genreä eli tekstilajia voidaan pitää luovana muotona? Kirjallisuuden genrejä on pidetty pikemminkin luovuutta rajoittavina kategorioina. Niiden ajatellaan olevan tarpeellisia vain siksi, että lukija tietää minkä tyyppinen teksti on. Kirjallisuuden genrejä on pidetty lähinnä lukemisen kannalta olennaisena hahmottamisen periaatteena. Internet ja verkkoproosaksi kutsuttava laaja genre – johon voidaan laskea mm. online-keskustelut, blogit ja fiktiot – on muuttanut tilanteen: lukijan ja kirjoittajan tiivis suhde sekä aiempaa spontaanimpi kirjoittaminen korostavat genreä luovana muotona.

Perinteisesti on ajateltu, että genre tekstilajina merkitsisi vain kirjoittamisen tyyllillistä ja rakenteellista kontrollia. Sen mukaan vapaassa ja spontaanissa kirjoittamisessa ei olisi genreä lainkaan. Mutta myös spontaanissa puheessa on genrensä, ne ovat vain niin tutuiksi tulleita muotoja, että niitä ei pidetä genrenä. Puheessa genren perusteella kuulija tietää, mistä keskustelussa on kyse: varsinkin silloin kun puhuja tarkoittaa muuta kuin mitä sanoo, kuulijan oletetaan tunnistavan genren. Verkkoproosan lajeista *chat* (eli verkkokeskustelu) jäsentyy puheen genrejen perusteella. Varsinkin humoristisissa puheen genreissä kuulija haastetaan varsin vivahteikkaaseen leikkiin puheen aiheena olevan asian suhteen.

Lukijoista on verkossa tullut kirjoittajien kumppaneita. Tekstien julkaiseminen on yhteisöllistä – kirjoittajat lukevat ja kommentoivat toisiaan. Monissa tapauksissa verkko tarjoaa mahdollisuuden tekstien välittömään kommentointiin. Silloin, kuin huomaamatta, genre muodostaa puitteet kirjoittajan ja lukijan yhteiselle leikille. Erilaisilla verkkofoorumeilla genret ovat usein puheenomaisia muotoja, joita käytetään lähes huomaamatta; anekdootti, uni, tunnustus, vitsi, juoru, kummellus. Nämä genret ovat yksinkertaisia ja spontaaneja. Keskeinen kirjoittamisen genre verkossa on kiistatta informaatio-genreksi kutsuttava asiakirjoittaminen. Informaatio-genre hallitsee verkkoa, sen mukaisesti puhutaan tiedostoista ja dokumenteista, vaikka sisältö olisi kaunokirjallista. Blogissa genret ovat erityisen tärkeitä. Vaikka virallisilla hakulistoilla blogit luokitellaan aiheiden mukaan – informaatio-genren hengessä – silti lukijoiden valintoihin vaikuttavat erityisesti blogien tyyllilliset piirteet.

Kirjalliset genret puolestaan ovat verkossa usein sarjamaisia. Varsinkin blogit edistävät sarjallista kirjoittamista. Romaanin sijaan kirjoittaja voi aloittaa blogissaan kirjoitusprojektin, jossa muutaman kuukauden aikana kertoo eron

päättävän rakkaustarinan. Päiväkirjamaisissa sarjoissa kerronta seuraa päivien etenemistä. Verkkopäiväkirjojen aiheet jakautuvat erittäin moniin alalajeihin, joka vaikuttaa myös tyyliin: rakkaustarinoita kerrotaan eri tyyllillä kuin luontokolumneja tai koomisesti nähtyjä lasten kummelluksia.

Kirjoittamisen ja lukemisen suhde on verkossa tiiviimpi kuin painettuun tekstiin perustuvassa kirjoittamisessa – teksti luetaan lähes välittömästi, kirjoittaminen ja lukeminen usein myös vuorottelevat. Tästä johtuu, että spontaani kirjoittaminen korostuu verkossa; tekstin ei tarvitse olla viimeisteltyä, koska – samoin kuin puheessa – tilanteen perusteella tiedetään mistä on kyse. Samalla hyvän tekstin kriteerit muuttuvat. Hioton kielen sijaan keskeiseksi tekijäksi on noussut tyyli ja genre. Koomiset, traagiset, vakavat, kevyesti pakinoivat tai tunteelliset tyyllilajit edellyttävät suhteellisen vaativia kirjallisia taitoja.

Yleensä spontaani kirjoittaminen suosii puheenomaisia elementtejä ja rikasta puheen kielimaaliman jäljittelyä. Mutta myös kirjalliset genret muodostavat tärkeitä kirjoittamisleikkien puitteita. Verkko suosii virtuoosimaisia kirjoittajia, jotka leikkivät lukijoidensa kanssa, ennen kaikkea erilaisten tyyllilajien puitteissa. Virtuoosimaisuuteen pyrkivässä kirjoittamisessa ei hiota lopputulosta vaan improvisoidaan. Siksi genret eivät ole puhtaita, eivätkä ne kiteydy tekstin viimeistelyyn kuten prosessikirjoittamisessa. Improvisoivassa kirjoittamisessa genre-repertuaari on luovassa käytössä koko kirjoittamisen ajan.

Tekstiä generoiva voima

Luovan kirjoittamisen kannalta on kiinnostavaa, että etymologisesti *genre* viittaa paitsi lajiin ja luokkaan, myös syntyyn ja tekstin muodostumisen periaatteeseen. Genre on tiettyssä mielessä puhetta tai tekstiä generoiva voima. Kun kysytään, millä tavalla genreen itseensä liittyy luovaa potentiaalia, on huomattava että luominen tarvitsee esteitä, vaikeusastetta. Samalla kun genre avaa kirjoittajalle tietyn mahdollisuuksien alueen, se asettaa myös vaatimuksen. Jos kirjoittaja aikoo laatia traagisen tekstin, niin tapahtumien selostus uutisen tapaan ei vielä riitä. Traaginen tyyli edellyttää että kirjoittaja uskaltaa ja pystyy herättämään traagisia tunteita lukijassa.

Kirjallisuuden alueella genreä on joskus pidetty vain luokitteluna jolla ei olisi mitään tekemistä luovuuden kanssa, kuten Pirjo Lyytikäinen kirjoittaa:

Joskus vieläkin ajatellaan, että teos voidaan ulkoisten rakennepiirteiden perusteella nimetä romaaniksi, novelliksi, runoksi tai draamaksi, mutta asia ei

vaadi sen enempää pohdintaa, ja se mikä kaunokirjallisissa teoksissa on olennaista, on niiden yksilöllisyys.(1)

Kategorisointia palveleva genrekäsitys on kuitenkin jo suurelta osaltaan korvautunut teorialla, jonka mukaan genre on keskeinen osa lukemisessa tapahtuvaa hahmotusta. Kirjallisuustieteessä lajit on nähty ennen kaikkea lukemisen kannalta, samalla genre kirjoittajan orientoitumisena on jäänyt vähemmälle huomiolle. Kirjoittamisesta puhuttaessa puolestaan subjektiivisen luovuuden ylikorostaminen on johtanut käsitykseen, että genre olisi vain rajoite. Äärimmillään tämä itseilmaisun korostus johti käsitykseen, että jokainen runo ja kertomus ilmaisisivat vain tekijän persoonallisuutta. Näin siis yksilöllinen itseilmaisu ja genren mukaisuus asetettiin toistensa vastakohtiksi.

Genret auttavat lukijaa orientoitumaan tekstiin. Tämän ajatuksen mukaan genre tarjoaa tulkinnallisen kehyksen, niin että tekstissä olevien vihjeiden avulla lukija osaa ennakoida ja hahmottaa sen mistä tekstissä on kyse.(2) Kirjoittaja tekee samalla tavalla valintoja tietyn tavoitteen mukaan ja suuntautuu kokonaisuuteen genren avulla.

Kirjallisuudentutkimuksessa genret jaotellaan lajiin, alalajiin, tyyllilajiin, rakennetyyppiin ja ilmenemismuotoon. Laajaan digitaalisen kirjottamisen kenttään sovellettuna peruslajit, kuten proosa, lyriikka ja draama ovat edelleen päteviä. Vanhat kirjoittamisen genret muuntuvat uusiin audiovisuaalisiin muotoihin: draamallisen kirjoittamisen strategioita tarvitaan roolipelien ja videoiden käsikirjoituksissa. Lyyrinen kirjoittaminen puolestaan on taustalla musiikin tekemisessä. Proosaa kirjoitetaan erityisesti blogeissa, sähköposteissa ja foorumeilla.

Alalaji puolestaan on rajatumpi genre kuin päälaji. Verkkoblogien alueelta voidaan hahmottaa rikas alalajien skaala: päiväkirja, työpäiväkirja, kolumni, pakina, muistelma, jatkokertomus. Tyyllilajeja verkkoblogien alueella ovat esimerkiksi satiirinen ja humoristinen blogi, romanttinen blogi, melankolinen tai aforistinen blogi. Kiinnostavaa on, että lukija hahmottaa verkkoblogien genren samanlaisen periaatteen mukaan kuin esimerkiksi romaania lukiessaan. Aihe tarjoaa vain viitteellisen lähtökohdan: lukija nauttii tekstin genrestä vasta kun hän on oppinut seuraamaan jotain tiettyä blogia. Kuten aina, myös blogeissa genre punoutuu lukemisen tapahtumaan.(3)

Genret hahmotetaan myös rakennetyypeinä.(4) Verkkokirjoittamisen alueella rakennetyypit syntyvät käyttöliittymien – esimerkiksi irc, chat, blogi – mukaan. Yleisimmät käyttöliittymät on kuitenkin luotu informaatio-genren tarpeisiin: tämän merkinä on se, että tekstejä kutsutaan dokumenteiksi, joiden jäsentämistä varten on kansiot. Informaatio-genret ovat tyyllillisesti neutraaleja pelkän informaation jäsentämisen periaatteita. Kirjallisuuden genreissä tiedon

nopea löytäminen ei ole keskeistä, vaan eläytyminen ja asioiden kokeminen. Informaation jäsentämisen periaatteet latistavat jossain määrin verkkoproosan mahdollisuuksia. Blogeissa kirjoitukset jäsenyivät vain päivitysten mukaan, keskustelufoorumit jäsenyivät vain aiheiden mukaan, sähköpostien rakenne määräytyy kirjeiden ja kansioiden mukaan jne. Digitaalisen tekstin rakenne tekee kuitenkin mahdolliseksi muuttaa näitä rakenteita. Verkkoblogien tekstit voidaan jäsentää päiväyksen lisäksi aiheen tai jonkin muun kirjoittajan kehittelämän periaatteen mukaan, myös lukijan toimesta. Teksteistä voi vapaasti laatia erilaisia sommitelmia.

Neutraalista asiatyylistä verkkoproosaan

Asiakirjoittaminen merkitsee tiedon esittämistä konventionaalisessa muodossa. Kyse on informaatio-genrestä joka keskittyy informaation jäsentämiseen. Kirjoittajan tulee mukailla tiedotteen, artikkelin tai uutisen rakennetta, ei esimerkiksi kokeilla monimielisen ilmaisun kykyään. Verkossa kirjoittamisen valtavirta on kuitenkin tyyliltään entistä epämuodollisempaa. Asiakirjoittamisen neutraali tyyli on selvästi kriisissä, koska epämuodollisuuden myötä tyyli on korostunut. Siksi persoonallinen proosatyylillä on vallannut neutraalin asiatyylin aluetta. Verkkokulttuurin kontekstissa asiatyyli ei enää ole enää neutraalia, vaan se koetaan institutionaalisenä puheena. Sähköposteissa persoonallisella tyyllillä kirjoitetut viestit yleensä luetaan, neutraalien asiaviestien kohdalla lukija tekee valintoja.

Richard Lanham kirjoitti jo *The Electronic Word* (1993) teoksessaan että verkon myötä perinteinen asiaviestintä kriisiytyy, sen neutraali tyyli koetaan kankeaksi. Verkkon kehittyminen entistä sosiaalisempaan suuntaan on vain korostanut tätä muutosta. Käsitys, jonka mukaan viestin lähettäjällä on asia ilmoitettavana, ja että tämä asia tulee ilmaista selkeästi ja neutraalisti on Lahnamin mukaan paljastunut byrokraattiseksi tyyliksi. Hän ei siis tarkoita ns. kapulakieltä vaan kaikkea objektiivista ilmaisua. Tämän tyylin ihanteena on asiakieli, sen ihanteet ovat ”selkeys-lyhyys-luotettavuus” (*clarity-brevity-sincerity*). Samalla kun objektiivinen tyyli on sulkenut huumorin, ironian ja tunneilmaisut skaalansa ulkopuolelle, se on neutralisoinut tekstistä välittyvät elämänasenteet. Epäselvän kapulakielen lisäksi itse asiatyylin ihanteisiin kuuluva selkeä ja neutraali kieli voidaan kokea tylyksi. Tunteeton ja asenteeton, vailla persoonallisuutta oleva kieli on verkkotekstin lukijan kokemana byrokraattista. Verkkoproosa ei välitä vain informaatioita, vaan se huomioi lukijan, käyttää virallisen ja epävirallisen tyylin välistä skaalaa tilanteen mukaan.

Huomion kiinnittyminen tyyliin myös arkikirjoittamisessa merkitsee verkkoproosan korostumista. Lanhamin mukaan proosan merkitys on laajentunut, se ei rajaudu enää vain kirjallisuuteen, vaan kuuluu kaikenlaisen kirjoitetun kommunikaation piiriin:

Proosan vallankumous ei tapahdu vain taiteissa, vaan työelämässä. Informaatioyhteiskunnassa tällainen kumous ei voi olla vain taiteiden asia. Jos informaatio on tulevan vuosisadan ainesta, silloin proosatyyli, jotka kommunikoivat sitä, eivät ole marginaalisia muotoja, ornamentteja. (...) Tällaisessa maailmassa, se mitä on aina kutsuttu sanalla *kunstprosa*, taideproosa, osoittautuukin erittäin hyödylliseksi proosaksi.(5) (Lanham 1998.)

Lanhamin mukaan verkkoproosassa on kyse kirjallisesta kerronnasta periytyneistä keinoista, jotka ovat verkossa siirtyneet monenlaisten kirjoittajien repertuaariin. Asiakielen oppaassaan *Rewising Prose* (1992) Lanham asettaa vastakkain byrokraattisen asiatyylin ja yksinkertaisen kielen (*plain English*) jossa selkeyden ideaali ei ole objektiivinen asian esille tuominen, vaan se on peräisin 1900-luvun kaunokirjallisesta proosatyylistä.

Puhetyylisyys on keskeisimpiä verkkokirjoittamisen ilmiöitä; sen myötä on tapahtunut tyyllinen siirtymä neutraalista ilmaisusta kohti proosaa. Verkossa kirjoitetaan usein kuin puhutaan, joskus kyseessä on löyhää jutustelua, askel tiiviimpään suuntaan edellyttää puheenomaisuuden valikoivaa käyttöä. Proosa suosii puhekieltä, toisin kuin asiallinen kirjakieli, silti proosa käyttää puhetta tarkasti ja valikoiden, ja siksi sillä on erityiset mahdollisuudet verkossa. Puheesta siirtyy verkkokirjoitukseen paitsi ilmaisuja ja sanastoa, myös muotoja, joita Bahtinin jälkeen on kutsuttu puheen genreiksi.

Tällaiset genret vaikuttavat ennen kaikkea suuressa ja monimuotoisessa jokapäiväisen suullisen kommunikaation sfäärissä, mukaan lukien kaikkein tutuimmat ja kaikkein intiimeimmät ilmaisut.(6)

Puheen genret perustuvat sananvaihtoon, ne muodostavat sosiaalisesti tunnistettavia tyylejä. Keskustelufoorumeilla ja chateissa puheen genret ovat vallitsevia. Tämä näkyy siinä että informaatio ja aiheet eivät ole useinkaan niin keskeisiä, kuin ne vivahteet joiden perusteella keskustelijat tunnistavat mistä sanailussa on kyse. He tunnistavat opettavaisia, aggressiivisia, ironisia ja koomisia sävyjä, niiden pohjalta he tekevät johtopäätöksiä keskustelusta.

Perinteisesti kirjalliset genret ovat sulattaneet näitä puheen genrejä itseensä dialogeina ja keskustelujen kuvauksina. Sarjallinen kirjoittaminen verkkoblogeissa hyödyntää samaa mahdollisuutta: tekstit koostuvat usein

lyhyistä, puheen genreihin perustuvista puheenvuoroista. Puheenomaisuus ja puheen genret ovat merkkejä verkon sosiaalisesti rikkaasta kielimaailmasta – verkkoproosa edellyttää sekä sosiaalista tajua että tiiviin replikoinnin taitoa.

Lukijan manipulointi vai kirjoittamisen nautinto

Genreä voidaan pitää muotona, jota kirjoittaja tarvitsee hahmottaessaan tekstiä kirjoittaessaan. Se muodostaa olennaisen viitekehyksen, jonka mukaan hän orientoituu kirjoittaessaan. Fiktion kirjoittamisessa omaperäisyys on olennaista, se itse asiassa kuuluu genren vaatimukseen. Siksi fiktiossa genre ei ole muotti: aiemmin kirjoitettu muodostaa vain tiettyä genre-potentiaalia, jota voi hyödyntää uutta luotaessa. Kirjoittaja ei itse voi tarkasti erottaa mikä osa hänen tekstissään on muodostunut luettua hyödyntäen. Genren potentiaalisuus, aavistus siitä mitä voisi kirjoittaa, avautuu kirjoittajalle genremielikuvina – jonain, minkä avulla hän pyrkii orientoitumaan kirjoittaessaan.

Anis Bawarshi osoittaa teoksessaan *Genre & the Invention of the Writer* (2003) kuinka kirjoittajan kehittyminen voidaan ymmärtää nimenomaan genren tunnistamisen, taitamisen ja ylittämisen kautta. Hänen teoksensa on vaikuttanut keskeisesti ns. genrepedagogiikan kehitykseen. Tämän genreä painottavan näkemyksen mukaan kirjoittaminen edellyttää paitsi taitoja myös genre-potentiaalia. Kirjoittaminen ei ole vain taidon ja luovuuden harjoittamista, vaan kyse on myös mahdollisuuksilla operoimisesta. Mahdollisuuksien taju ei synny vain luovasta mielikuvituksesta, vaan se edellyttää lukemalla tai filmejä katsomalla hankittua tuntumaa fiktion genreihin. Hyväksi kirjoittajaksi tuleminen on myös mahdollisuuksien tajun kehittämistä, suhdetta genren avaamaan potentiaaliseen tilaan. Heideggerin klassiseksi tullut huomio taideteoksesta tekijänsä synnyttäjänä on tämän kysymyksen taustalla:

Taiteilija on teoksen alkuperä. Teos on taiteilijan alkuperä. Kumpikaan ei ole ilman toista. Kumpikaan ei kuitenkaan yksin kannattele toista. Itsessään ja vastavuoroisina taiteilija ja teos ovat erään niitä edeltävän kolmannen ansiosta. Tämä kolmas, josta nimittäin taiteilija ja taideteos saavat nimensä, on taide.(7)

Samalla kun kirjoittaja heijastaa pyrkimyksiään kirjoituksiin, samalla nuo kirjoitukset luovat kirjoittajaa. Tietyissä mielessä juuri genre on tuo Heideggerin mainitsema taide: kolmas tekijä, jonka kautta kirjoittaminen luo ja mahdollistaa tietynlaisen tekijän synnyn.

Seuraavaksi on siis kysyttävä, missä mielessä genre on kirjoittamisen nautintoa tuottava muoto? Kirjoittamisen nautinto ei perustu vain siihen, että

kirjoittaja säätelee lukijassa herääviä vaikutuksia. Pelkästään lukijan manipulointiin tähtäävä kirjoittaja voi esimerkiksi suosia hänelle itselleen jo rutinoituneita keinoja vain siksi, että ne vaikuttavat tehokkaasti lukijaan, mutta hän itse ei nauti niistä. Kirjoittamisen ilo tulee kuitenkin nähdä sekä omilla että lukijan odotuksilla leikkimisenä. Se merkitsee sitä, että kirjoittaja tempautuu itse leikkiin mukaan. Bawarshin mukaan kirjoittajan pyrkimykset tekstissä voidaan ymmärtää mahdollisuudeksi löytää halu ja nautinto tietyn muodon myötä.(8)

Genre on kokonaisuus, joka mahdollistaa sen, että kirjoittaja ja lukija voivat jakaa tekstin nautinnon. Se, että kirjoittaja nauttii omasta mielikuvituksestaan, ei vielä merkitse sitä että teksti olisi nautittavaa. Genre on tässä mielessä sosiaalisen kokemuksen kaltainen. Se on samalla kertaa sekä oma että jaettava. Kirjoittamisen nautintoon kuuluu siis jakaminen, tunteen, kokemuksen ja viimekädessä kielen jakaminen. Silloin kun kyse ei ole pelkästä itseilmaisusta kirjoittaminen suuntautuu yksilöllisten halujen ulkopuolelle, mutta ei suinkaan intohimottomaan tilaan. Kirjoittaessaan yksilö unohtaa itsensä ja heittäytyy kirjoituksen leikkiin. On siis johdonmukaista sanoa, että teksti on kirjoittajan ja lukijan yhteistä leikkiä. Vaikka kirjoittaja ei tiedä ketkä tulevat tekstiä lukemaan, niin silti hän pyrkii vaikuttamaan olettamaansa lukijaan. Vaikka varsinainen lukija lähestyy tekstiä omalla tavallaan, niin genre muodostaa hänelle puitteet joiden mukaan hän osaa orientoitua siihen mitä on tulossa.

Suunnitelmallisuus on eduksi asiagenreissä, fiktiossa olennaisempaa kuin laskelmointi on sellaisesta kirjoittaminen, mitä ei edeltä käsin hallitse. Fiktioon liittyvä kuvitteellisuus koskee tiettyssä mielessä myös kirjoittajaa. Asiakirjoittamisen lajeista essee on sukua fiktiolle siinä, että myös siinä perehdytään asioihin joita ei ennalta tunneta. Fiktio kirjoittamisessa olennaista on osallistuminen siihen, mitä tekstiä kirjoitettaessa syntyy, ja näin se on lähempänä leikkiä kuin laskelmointia. Kun kirjoittaja nauttii, niin hän ei pyri suoraviivaisesti tavoitteeseensa, vaan leikkii tietyissä puitteissa.

Genrepotentiaalin omaksuminen ei ole suoraa taidon hankkimista, pikemminkin kyseessä on sosiaalista oppimista muistuttava prosessi joka tapahtuu lukemisen yhtä hyvin kuin kirjoittamisen avulla. Sen sijaan, että luova mahdollisuuksien taju liitettäisiin vain yksilön mielikuvitukseen, on huomattava että kuvittelulla on myös muotonsa ja sisältönsä, ja kirjoittajalle tuo mahdollisuuksien tila on genren avaama. Bawarshi kutsuu tällaista luovaa voimaa produktiiviseksi *genrefunktioksi* – siitä käsin syntyy kirjoittamisen tehtävä ja haaste.(9)

Bawarshin ajatus genrestä funktiona perustuu Michel Foucault'n kehittelemään tekijäfunktion käsitteeseen. Tuon periaatteen mukaan tekijyys ei ole itseilmaisua,

vaan jotain, joka syntyy vasta tekstin kirjoittamisen kautta. Sen sijaan, että subjektilähtöisesti kirjoitusta pidettäisiin vain tekijän tuotoksena, huomioidaankin tapahtuman toinen puoli, eli se millä tavalla kirjoitus luo kirjoittajan.(10)

Foucault'n tekijäfunktio on termi, joka viittaa tekstin kautta tekijään. Tekijäfunktio ilmaisee sitä, kuinka tekijyys muodostuu teksteistä, historiasta ja tilanteista käsin. Teoksesta käsin syntyvä lukijan mielikuva tekijästä ei sano mitään kirjailijasta, tai siitä mitä tekijyys merkitsee hänelle. Kirjoittaminen luo kirjoittajaansa – Foucault'n mukaan kirjoittaminen on subjektin muodostamista, minä-tekniikkaa, jonka avulla kirjoittaja luo itseään.

Genrefunktio korostaa sitä, kuinka tietynlaiset genret kutsuvat kirjoittamaan tietyllä tavalla. Jopa kirjoittamisen tarve on osaltaan tämän funktion herättämää, ja se ilmaisee paremmin kuin psykologiset yleisselitykset kuinka kirjoittamisen halu syntyy. Psykologian avulla voidaan selittää mikä tahansa "itsensä toteuttamisen" tarve välineestä ja muodosta riippumatta. Toki genre voi liittyä psykologisesti selitettäviin tarpeisiin. Halu kirjoittaa rakastetulle on erottamattomasti kietoutunut tunteisiin, mutta tuo halu hahmottuu rakkauskirjeen mielikuvaksi. Voisi melkein sanoa, että halu osallistua rakkauskirjeiden genreen on olennainen osa rakkautta psykologisena tunteena.

Pelkkä psykologinen kirjoittamisen halun selitys jää kuitenkin ulkoiseksi. Itseilmaisun korostaminen pitää genreä vain välineenä; toisilla välineenä voi olla kirjoittamien ja toisilla valokuvaaminen. Näin jää tavoittamatta spesifisti itse kirjoittamiseen liittyvä halu, joka on erilaista kuin valokuvaamiseen liittyvä halu. Bawarshi painottaa, että kirjoittamisen motiiveja tulee psykologian lisäksi tarkastella kirjoittamisen muotoihin liittyvänä toimintana.(11) Genrefunktio tuottaa siis näkökulman kirjoittamisessa vaikuttaviin ei-subjektiivisiin, kirjoittajaa edeltäviin tekijöihin.

Julkinen työpäiväkirja ja prosessikirjoittamisen kritiikki

Kun genreä tarkastellaan kirjoittamisen sisäisenä tekijänä, voidaan puhua *geneerisydestä* periaatteena jonka mukaan tekstiä syntyy. Kirjoittaminen poikkeaa lukemisesta siinä, että siinä ollaan valintojen keskellä, ja silloin genre hahmottuu sisäisesti. Kirjoittajalle avautuu mahdollisuuksia, ja hän valitsee, korostaa ja kehittelee joitain niistä. Tämä ilmaisullisten mahdollisuuksien tila avautuu kirjoittajan genreen liittyvän repertuaarin mukaan. Sisäisesti hahmotettava genre on kirjoituksen muodostumista ennakoiva tekijä, jonka perusta on kirjallisessa kulttuurissa.

Kirjoittaja saa tuntumaa erilaisiin genreihin ennen kaikkea lukemalla, siksi lukeminen on keskeistä genren repertuaarin muodostumisen kannalta. Pelkkien luovuusharjoitteiden avulla on vaikea ohjata kirjoittajaa hänen lukukokemustaan ja mahdollisuuksien tajuun huomioiden. Usein genreharjoitukset ovat ulkokohtaisia. Kaavanovellin tai haikun laatiminen ovat suosittuja harjoituksia, niitä suositetaan kaavamaisuuden vuoksi. Haikun tai novellin kaava voidaan esittää opiskelijalle, ja antaa sitten tehtäväksi soveltaa sitä. Kirjallisuuden lukemisesta hahmottunutta, rikasta, tuntumaa genreen ei tällä tavalla saada. Yleensä se, että genrellä ei ole tietoisesti kehiteltyä sijaa luovuusharjoitteissa perustuu oletukseen, että genre olisi luovuutta rajoittava muoto. Näin genreen suhtaudutaan rajoituksena, joka olisi unohdettava kirjoituksen luovassa vaiheessa ja joka huomioidaan vain lopun viimeistelyvaiheessa.(12)

Prosessikirjoittamisessa genre ymmärretään usein vain tekstin muotiksi, johon aineisto tuotetaan. Prosessikirjoittamisen käytäntö rakentuu siten, että ensin ideoidaan tekstin aihe, hankitaan materiaali, kirjoitetaan pidäkkeettömästi ensimmäinen versio sekä lopulta hiotaan valmis teksti. Kyseessä on menetelmä, jossa oletetaan että tekstiaineisto kootaan ilman genren vaikutusta, ja lopuksi aineisto muokataan genren muottiin. Tällainen työskentelytapa tekee genrestä välttämättä kaavamaisen, koska sisältö tuotetaan siinä muodosta erillisenä. Monissa informaation tuottamisen genreissä muodon ja sisällön erillään pitäminen on hyödyllistä, koska huomio kiinnittyy vain informaation sisältöön. Fiktio lajit taas edellyttävät luovuuden ja kontrollin punoutumista kirjoittamisen kaikkiin vaiheisiin.

Oletettu lukija on mukana ja vaikuttaa kaikkeen kirjoittamiseen. Prosessikirjoittamiseen kuuluvassa aineiston assosioinnissa minkäänlaista lukijaa ei saa ajatella, koska sen katsotaan kahlitsevan assosiointia, ja vasta tekstin viimeistelyvaiheessa huomioidaan yleisö.(13) Käytännön kirjoittamisprosessissa genre vaikuttaa huomaamatta myös ideoinnissa ja aineiston työstämisessä. Genren mukainen orientoituminen liittyy heti fiktion ensimmäisiin hahmotelmiin: elokuvan käsikirjoittaja käyttää miellekarttaa aivan eri tavalla kuin lyyrikko. Draamassa suunnitellaan kohtauksia, kun taas lyriikassa hahmotellaan säkeitä. Lyriikan ja draaman suhde kielelliseen aineistoon on niin erilainen, että kirjoittajan täytyy huomioida se alusta alkaen.

Työpäiväkirja – tekstin luonnosten kokoaminen ja kehittäminen – poikkeaa prosessikirjoittamisesta, koska siinä kehitellään aineistoa koko ajan genren mukaan. Lyyristen ja kerronnallisten tyylilajien kirjoittajat luovat erilaista työpäiväkirjaa, ja julkiset, verkossa pidetyt työpäiväkirjat ovat jo varsin lähellä omaperäistä teosta. Julkinen verkossa pidetty lyyrinen työpäiväkirja ei korvaa julkaistavaa teosta. Työpäiväkirjaan kertyy enemmän aineistoa, ja sen luonnosmaisuus edellyttää myötemielisempää lukijaa kuin viimeistelyteos. Sen

sijaan että kirjoittaja assosioi aineistoa vain aiheen mukaan, työpäiväkirjassa kehitellään myös tekstiotteita, tyyllillisiä hahmotelmia ym. Yksityisessä työpäiväkirjassa voi tosin olla runsaasti hahmotonta aineistoa, mutta julkisessa työpäiväkirjassa aineiston tulee olla hahmotettavissa niin että lukija ymmärtää mistä on kyse. Monet runoblogit ovat itse asiassa työpäiväkirjoja. Kokonaisuudet saattavat olla keskeneräisiä, mutta yksittäiset kohdat ovat yleensä tarkasti lyyristen tyyllilajien mukaisia. Genre ja sen mukainen tekstin syntyminen onkin keskeinen syy, miksi blogimuotoiset työpäiväkirjat ovat kirjoittajille niin antoisia.

Julkisen työpäiväkirjan hedelmällistä vaikutusta ei voi ymmärtää perinteisen tekstin lukemisen kannalta. Julkisessa kirjoittamisen prosessissa oletettu lukija on mukana koko ajan, kun taas yksityisessä työpäiväkirjassa puhuttelun kohteena on myöhempi itse, tekstin täydentäjä. Kirjoituksen julkinen kehittäminen sysää kirjoittajan dialogiin oletetun lukijan kanssa. Kyse on kirjoittajan mielessä tapahtuvasta dialogista, harvemmin blogiin tulleista kommentteista. Genren puitteissa tapahtuva dialogi oletetun lukijan kanssa ei siis lamauta kirjoittajaa, kuten prosessikirjoittamisessa ajateltiin, vaan lukijan mielikuva saa kirjoittajan panemaan parastaan.

Fiktio taju ja genre

Seuraavaksi käsittelemme proosakerronnan vivahteita, jota alun perin asiakirjoittamisen genren pohjalta kehittynyt prosessikirjoittaminen ei tunnista. Tarkastelen niitä erityisesti verkkoproosaan liittyvien seikkojen kannalta. Puheenomaisuus on proosan keskeinen piirre, ja siksi verkkoproosasta on kyse silloin kun tuo puheenomaisuus pyrkii tyylikkyyteen. Sosiaalisesti rikas kielimaailma siirtyy paitsi online-keskusteluihin ja sähköposteihin, se vaikuttaa myös verkkoblogien proosaan. Mutta tuo puheenomaisuus ei siirry vain omasta puheesta, vaan myös elokuvien ja romaanien dialogeista.

Mielikuva siitä kuka kertoo, on genreen perustuva. Fiktiota lukeva tietää, että kertova minä ei ole sama kuin kirjoittaja. Kieliopillisin perustein fiktiivistä minää ei voi erottaa todellisesta, vaan se tapahtuu genre perusteella. Tietyissä lajeissa sopimukseen kuuluu, että kertoja on faktisesti kirjoittava minä, toisissa lajeissa kyseessä on pikemminkin minäkertoja, joka on enemmän tai vähemmän kirjoittajan alter ego.

Verkkoblogeissa kertova minä on joskus faktuaalinen - silloin henkilö vastaa omalla nimellä sanoistaan. Kirjoittaessaan hän luo autobiografisen genren mukaista omakuvaa. Nimimerkki puolestaan on fiktiivinen hahmo, hän ei ole täysin kuvitteellinen, ja suhde faktuaaliseen henkilöön on vapaa. Henkilö on täysin kuvitteellinen, silloin kun hänellä ei ole mitään yhteyttä kirjoittajaan.

Tämä faktuaalisen, fiktiivisen ja kuvitteellisen erottaminen on hyödyllinen, koska se ilmaisee fiktion merkitystä henkilön yksityisyyden suojaamisessa. Vaikka tarinoiden lähtökohtana olisi kirjoittajan omat kokemukset, niin silti kirjoittamisessa on kyse on tyyppin luomisesta.

Kun kirjoittaja kehittää itselleen roolin verkossa, niin aina tuo hahmo on jollain tavalla tyyteltä. Nämä tyypit syntyvät erilaisten tyyllilajien myötä: eroottista proosaa kirjoittava pseudonyymi luo erilaisen tyyppin itsestään kuin satiirisesti elämää tarkasteleva hahmo. Kirjoitetun tekstin erityinen mahdollisuus on nimenomaan tämä liikkumavara, vapaus luoda erilaisia mielikuvia siitä millainen tuo kertova hahmo on. Rooli muuttuu kuitenkin usein verkkoidentiteetiksi. Genrefunktio vaikuttaa tässä prosessissa siten, että kuvitteellinenkin roolihahmo kehittyy kirjoittamisen myötä identiteetin suuntaan. Kirjoittamisen myötä siis kuvitteellisesta hahmostakin tulee jollain tavalla oma.

Verkossa kirjoittavat nimimerkit ovat usein minäkertojina pidettäviä hahmoja. Pysyvällä nimimerkillä kirjoittavat eivät hekään kirjoita vastuuttomasti "aivan mitä tahansa". Informaatiota välittävän asiaviestinnän traditiossa vastuullinen teksti on aina tekijänsä allekirjoittama, toden puhumisen merkki. Mutta verkkohahmot pyrkiessään muodostumaan kiinnostaviksi persooniksi ovat myös vastuun kriteerien puitteissa, silloinkin kun esiintyvät vastuuttomina. Se, miksi näin on, voidaan ymmärtää fiktion genren kannalta. Kyse on minäkertojasta, joka ei voi "kirjoittaa mitä tahansa" vaikka kirjoittajaa ei vastaa tekstistä nimellään ja kieltäytyy asettumasta julkisen kontrollin alaiseksi.

Fiktion lajien peruspiirre on se, että minä-hahmo ei ole kirjoittaja itse. Lukija ymmärtää, että minä ei ole kirjoittaja, vaan henkilö, jonka sisäistä näkökulmaa valotetaan. (14) Lukija hyväksyy, että naiskirjailijan teoksessa kertoja voi olla mies – kirjeessä hän ei sellaista hyväksyisi. Informoivassa kielessä minä-hahmon sijaan asia korostuu. Asiatekstissä pienikin viittaus minään koetaan erityisen korosteisena ja jopa itsetehostuksena. Toisaalta proosassa minä voi olla keskeisesti mukana, ilman että se koetaan korostuksena. Minä toimii hahmona, johon lukija samaistuu, vaikka hän ei olisi lainkaan keskeinen hahmo tapahtumien kannalta.

Olennaista on siis se, että 'minä' tulee esille eri lailla erilaisissa teksteissä. Tämä kokemus perustuu lukemistottumuksiin ja genreen. Verkkotilassa kirjoittaja on lähtökohtaisesti anonyymi, mutta kirjoittaessaan hänellä on mahdollisuus toimia erilaisten genresopimusten mukaan joko omana itsenään tai kuvitteellisena hahmona.

Myös aikamuotojen käyttö fiktiossa poikkeaa asiakirjoittamisesta, ja lukija tunnistaa nämä erot genren perusteella. Vaikka aikamuodot vaikuttavat neutraaleilta kieliopillisilta muodoilta, niin fiktiossa ne muodostavat runsaan

tyylillisten ilmaisujen skaalan. Fiktiossa käytetään imperfektiä erityisellä tavalla. Esimerkiksi lause "astuin kahvilaan" ei novellissa painota sitä, että kyseessä olisi mennyt tapahtuma, vaan se painottaa sitä että odotettavissa on kahvilaan liittyvä kuvaus. Tämän kaltaisten aikamuotojen käyttöfunktion ymmärtäminen on genresidonnaista.(15)

Verkossa aikamuotoja käytetään sekä kirjoituksen että puheen tavoin. Online-keskusteluissa ja foorumeilla on vallalla puheen tavoin käytetty preesens. Chattaaja saattaa sanoa: "nyt lopetan ja meen uinumaan". Tämä preesens johtuu siitä, että kirjoittaminen on silloin replikointia eikä kerrontaa. Fiktiossa preesensillä on erityisen dramaattinen funktionsa, ja sitä käytetään harkiten yleensä vallitsevan imperfektin asemasta. Preesensin avulla luodaan intensiivisyyttä poistamalla ajallista etäisyyttä tapahtumiin.(16)

Verkkopäiväkirjoissa painottuu kerronta ja imperfekti, ja siksi niissä puolestaan preesensin käyttö katkaisee kerronnan ja vaikuttaa dramaattiselta eleeltä: "menen sänkyyn, ja kun tempaisen päiväpeiteen pois niin... "

Vapaassa epäsuorassa kerronnassa - joka ei ole muualla kuin fiktiossa hyväksytty kerrontatapa - aikamuotoja voidaan käyttää kieliopillisesti oudolla tavalla. Esimerkiksi ilmaisu "huomenna oli jouluaatto" ei ole hyväksyttävä ilmaisu missään asiakirjoittamisen muodossa. Fiktion genressä tuo ilmaisu osataan lukea kuitenkin menneeseen tilanteeseen eläytymisen merkiksi.

Henkilön puheen ilmaisemisessa on myös genrestä johtuvia eroja. Keskeinen ero journalismin ja fiktion välillä, koska journalismissa huomio on puhutavan sijaan asiassa. Fiktiossa puolestaan voidaan huomio kiinnittää juuri puhutapaan siten, että esitetään toisarvoista asiaa. Toisen henkilön puhe ilmaistaan yleensä käyttämällä lainausmerkkejä tai ajatusviivaa. Vapaassa epäsuorassa kerronnassa näin ei tehdä, ja se mahdollistaa vivahteikkaita siirtymiä kertojasta henkilöön. Sanavalinnan, puhutavan tai havainnon perusteella lukija tunnistaa silloin henkilön äänen.

Proosan genreen on kehittynyt mahdollisuuksia ilmaista hyvinkin vivahteikkaita seikkoja henkilön äänen myötä. Vapaa epäsuora kerronta mahdollistaa sen, että kertoja voi esittää hyvinkin vivahteikkaasti henkilön sanoja. Nämä vivahteet muuttuisivat kömpelöiksi, jos ne ilmaistaisiin lainausmerkeissä, mutta proosan genressä ne tulkitaan henkilön sanoiksi muiden merkkien avulla. Kun asiatekstissä ajan ja paikan määreet määrittyvät aina kertojan kannalta, mutta vapaassa epäsuorassa kerronnassa ne voivat ilmaista myös henkilöä - tässä proosafiktio poikkeaa jopa kieliopillisesti oikeista muotoiluista.(17)

Lopulta myös henkilöiden esittäminen kirjoituksessa on genresidonnaista. Fiktiossa henkilö esitetään eri tavalla kuin journalismissa. Keskeisin ero on se,

että fiktiossa voidaan kuvata henkilön sisäistä elämää ja havaintoja, eli seikkoja joita faktapohjaiseen journalismiin ei kuulu.

Verkossa puolestaan fiktiiviset tai faktuaaliset henkilöt kertovat sisäisestä elämästään eikä vain teoistaan. Muuten henkilön sisäinen elämä voidaan esittää hyvin eri tavalla, kyse voi olla vain nimimerkin suojissa tehdystä oman elämän kertomisesta, tai kyseessä voi olla täysin kuvitteellinen identiteetti ja sen sisäinen elämä. Päiväkirjagenreen kuuluvissa verkkoblogeissa kirjoittaja käyttää usein nimimerkkiä, mutta sopimukseen kuuluu että tuntemukset ja sisäinen elämä liittyy kirjoittajan omaan persoonaan.

Asiakielen ja fiktiivisen proosan välillä on siis runsaasti genreen perustuvia eroja. Niihin liittyviä mahdollisuuksia ei osaa käyttää edes vaistomaisesti, ellei ole lukenut proosaa.

Luovuus ja genren esteet

Lopuksi on tarkasteltava kysymystä genren ja luovuuden suhteesta. Kun kysytään, millä tavalla genreen itseensä liittyy luovaa potentiaalia, on samalla huomioitava myös se, millä tavalla rajoitteet voivat olla luovia esteitä. Samalla kun genre avaa kirjoittajalle tietyn mahdollisuuksien sfäärin, samalla se asettuu tiettyihin rajoihin, muotoon joka hyväksyy piiriinsä vain tietynlaisia ratkaisuja.

On siis käsiteltävä genreä produktiivisena rajoitusten ja mahdollisuuksien alueena. Genre-pedagogiikassaan Bawarshi erottaa toisistaan kirjoittamista määräävät rajoitukset ja luovat mahdollisuudet.(18) Voidaan toki ajatella yksinkertaisesti, että silloin kun genre ei ole pelkkä muotti kuten asiakirjoittamisessa, se voi olla luova muoto kuten fiktiossa. Mutta rajoitteiden ja luovuuden suhde ei ole näin yksinkertainen, fiktiota ei synny vailla rajoitteita.

Pelkkä kirjoittaminen on monia sääntöjä sisältävä käytäntö. Tottuneelle kirjoittajalle näppäimistön käyttö on automatisoitunutta toimintaa, niin että hän voi keskittyä kirjoittamiseen ja saavuttaa jopa vapaan ilmaisun tunteen. Samalla tavalla genren rajoittavana koettu puoli muuttuu kirjoittajan kehittyessä luovaksi puoleksi. Vastakkain asettelun tekeminen luovien keinojen ja rajoitusten välille ei tee oikeutta kirjoittamisen luonteelle, koska kirjoittaminen itse on aina menetelmällistä.

Fiktion kirjoittamisessa ei siis voi tehdä yksinkertaistavaa eroa luovasti rakentaviin ja "negatiivisesti" rajoittaviin vaatimuksiin. Kirjoittajalle genre hahmottuu mahdollisuuksien ja rajoitusten tilana. Heideggerin mukaan kreikan tilan käsite viittaa vapauteen, joka tulee mahdolliseksi nimenomaan rajojensa avulla. Siinä raja on jotain mikä ei pysäytä ja estä, vaan joka mahdollistaa: "Raja

ei ole se, minkä piiriin jokin kuuluu, vaan kuten kreikkalaiset sen tunsivat, raja on se josta käsin jokin tulee olemuksensa mukaiseksi.”(19)

Tällä tavalla genre voidaan ymmärtää juuri rajoittavuudessaan luovaksi. Kysymys on silloin kirjoittamisen kohtaamista vaatimuksista, jotka mahdollistavat voimakkaan ilmaisun. Kurinalaisessa muodossa pysyttelevä kirjoittaminen perustuu erilaiseen strategiaan kuin pidäkkeetön assosiointi. Edes vapaa assosiointi ei ole vailla esteitä ja muotoja.(20) Vapaassa kirjoittamisessa pyritään poistamaan kaikki mielikuvien esilletuomista rajoittavat vastukset. Kurinalaisessa kirjoittamisessa taas asetetaan esteitä, niin että kielen käyttö suuntautuu tietynlaiseksi. Genre on siis viime kädessä mahdollisuuksien tila, joka syntyy rajautumisen ja tiettyjen puitteiden myötä. Ne ovat olennaisesti potentiaalisia, siten että rajoittavia ja luovia puitteita ei voi edeltä käsin erottaa.

Viitteet

1. Lyytikäinen 2005, 8.
2. Brax 2001, 120.
3. Himmer 2004, ei sivunumeroita.
4. Lyytikäinen 2005, 16 - 17.
5. Lanhan 1998, ei sivunumeroita.
6. Bahtin 1986, 62.
7. Heidegger 1995, 13.
8. Bawarshi 2003, 78.
9. Bawarshi 2003, 22.
10. ”Pitää kääntää perinteinen ongelma nurin. Ei pidä kysyä: kuinka subjektin vapaus [...] voi sisältä käsin elävöittää kielen säännöt ja panna peliin omat tarkoitusperänsä? On pikemminkin kysyttävä: miten, millä ehdoilla ja missä muodossa jokin sellainen kuin subjekti voi ilmetä diskurssin järjestyksessä?” Foucault 2006, 14.
11. Bawarshi 2003, 17.
12. Bawarshi 2003, 50 – 51. Paul Buttlarin (2007) mukaan yhdysvaltalaisessa kirjoittamisen opiskelussa sekä genreä että tyyliä painottavat lähestymistavat ovat pahasti unohtuneet.
13. Elbow 2000, 116.
14. Todorov 1976, 164.
15. Bawarshi 2003, 30.
16. Laitinen 1998, 83.
17. Tammi 1992, 34 – 35.

18. Bawarshi (2003, 24) erottelee kaksi genrefunktiota: rajoittava ja konstituiva. Ajatuksen mukaan vain jälkimmäinen on luova funktio, joka on merkittävä ennen kaikkea kirjoittajan kehittymisen kannalta. Samalla kuitenkin rajoittava eli regulatiivinen genrefunktio jää pelkästään negatiiviseksi.

19. Heidegger 1954, 149.

20. Bawarshi 2003,54. Eräs surrealistien automaattikirjotukseen liittynyt sääntö oli kirjoituksen keskeyttämisen kieltö. Tällöin oli kirjoitettava nopeasti, ja tekstiä korjaava liike oli kielletty. Nopea eteneminen, eli oman tekstin lukemisen kieltö, sai esille kontrolloimatonta aineistoa. Tekstin korjailu kuuluu kuitenkin olennaisesti kirjoittamiseen, siksi voidaan sanoa että korjaamisen kieltö sekin oli tietty pakottava rajoite. Kirjoituksen uhatessa katketa surrealistit suosivat tiettyjä menetelmiä kirjoituksen jatkamiseksi, esimerkiksi keinotekoisia yhdistämistä: tietyn kirjaimen perusteella valittavaa mielivaltaista sanaa, jonka myötä teksti taas jatkui.

Lähteet

Bahtin, Mikhail (1986) "The Problem of Speech Genres". Teoksessa *Speech Genres and Other Late Essays*. Austin: University of Texas Press.

Bawarshi Anis (2003) *Genre & the Invention of the Writer*. Logan, Utah: Utah State University Press.

Brax Klaus (2005) "Imitaatiosta kommunikaatioon – laji kirjallisuudentutkimuksessa" teoksessa Lyytikäinen Pirjo (toim) *Lajit yli rajojen*. Helsinki: SKS.

Buttler, Paul (2007) "Style in the Diaspora of Composition Studies." *Rhetoric Review* Vol 26:1.

Elbow Peter (2000) *Everyone Can Write*. NC, USA: Oxford University Press.

Foucault Michel "Mikä tekijä on?" Suom. Markku Lehtinen *Nuori Voima* 1/2006.

Heidegger, Martin (1954) "Bauen, Wohnen, Denken" in *Vorträge und Aufsätze*. Tübingen, Neske.

Heidegger, Martin (1997) *Taideteoksen alkuperä*. Suom. Hannu Sivenius. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Taide.

Himmer Steve (2004) "The Labyrinth Unbound: Weblogs as Literature." Verkko-antologia *Into the Blogosphere*.

http://blog.lib.umn.edu/blogosphere/labyrinth_unbound.html

Lanham Richard (1993) *The Electronic Word*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

Lanham Richard (1998) *Analyzing Prosa* <http://www.rhetoricainc.com>

Laitinen Lea (1998) "Dramaattinen preesens poeettisena tekona" teoksessa Laitinen ja Rojola (toim) *Sanan voima. Keskusteluja performatiivisuudesta*. SKS: Helsinki.

Teoksessa Lyytikäinen, Pirjo & Nummi, Jyrki & Koivisto, Päivi (2005) (toim.) *Lajit yli rajojen*. Helsinki: SKS.

Tammi Pekka (1992) *Kertova teksti*. Helsinki: Gaudeamus.

Todorov Tzvetan (1976) "The Origin of Genres." *New Literary History* 8 (1976-77).